

Skriftlig dansk 2010

Stx

Censorernes evaluering af den skriftlige eksamen

Råd og vink

Undervisningsministeriet

Indhold

Forord	3
Prøvemateriale, sæt 1	4
Tekster	4
Billeder	4
Opgaver	4
Prøvemateriale, sæt 2	5
Tekster	5
Billeder	5
Opgaver	5
Karakterstatistik 2010	6
Procentvis karakterfordeling på de enkelte opgaver i sæt 1	7
Procentvis karakterfordeling på de enkelte opgaver i sæt 2	7
Censorernes evaluering af de to prøvesæt	8
Censorernes evaluering af besvarelserne	9
Emnebehandlingen	9
Inddragelse af danskfaglig viden og metode	9
Skriftlig fremstilling	10
Formidlingsbevidstheden i besvarelserne	11
Råd og vink til den daglige undervisning	13
Anvendelse af danskfaglig viden og fagets grundlæggende metoder	13
Genrebevidst formidling	13
Korrekturlæsning af den færdige besvarelse	15
Sammenhængende fremstilling	15
En udtømmende besvarelse	15

Forord

Hermed fremsendes et sammendrag af censorernes rapporter om prøven i skriftlig dansk 2010 på stx. Omkring halvdelen af de skriftlige censorer er blevet bedt om at indsende en rapport, og grundlaget for sammendraget er derfor omfattende.

Dokumentet henvender sig til skriftlige censorer og til alle dansklærere på stx, som skal forberede elever på den skriftlige prøve i dansk. Evalueringen af den skriftlige eksamens forløb efterfølges af et afsnit *Råd og vink*, hvori der på baggrund af censorernes tilbagemeldinger angives en række fokuspunkter i forbindelse med forberedelsen og instrueringen af eleverne til prøven i skriftlig dansk. Flere råd og vink er identiske med sidste års anbefalinger, og derfor kan man med fordel læse det tilsvarende dokument fra 2009. I dokumentet fra 2009 bringes som bilag en let revideret udgave af *Elevvenlig oversigt over prøvegenrerne* og en oversigt over karakterudviklingen i skriftlig dansk på stx siden 2000.

Råd og vink-dokumenterne findes på følgende emu-side: <http://www.emu.dk/gym/fag/da/uvm/fagkons.html>

Hæftet er udarbejdet af Marianne Hansen, formand for opgavekommissionen og undertegnede. Vi ønsker at rette en tak til censorerne for konstruktive tilbagemeldinger på den skriftlige eksamen.

Susan Mose,

Fagkonsulent i dansk.

Prøvemateriale, sæt 1

Tekster

1. Pia Juul: *De gales hjem*
2. Sinne Smed: *Ret til at leve usundt?*
3. Sørine Gotfredsen: *Den forkerte talsmand*
4. Bo Kampmann Walther: *Computerspil er vor tids medie-sorteper*
5. Bertolt Brecht: *Den jødiske hustru*

Billeder

Tegning af Claus Bigum, illustration til Sørine Gotfredsen: *Den forkerte talsmand*, Berlingske Tidende den 19. juli 2009.

Foto fra Daily Mails webudgave den 5. december 2007 som illustration til artikel om børns brug og overforbrug af computerspil.

Opgaver

Du skal besvare én af opgaverne 1-5. Brug opgavens titel som overskrift for din besvarelse.

- 1 De gales hjem**
Skriv en litterær artikel om *De gales hjem*.
Artiklen skal indeholde en analyse og fortolkning af *De gales hjem* (tekst 1), hvor du bl.a. fokuserer på kompositionen.
Giv en genremæssig perspektivering.
- 2 Det gode liv og det sunde liv**
Skriv en kronik om det gode liv og det sunde liv.
Kronikken skal indeholde en redegørelse for synspunkterne og en karakteristik af argumentationsformen i *Ret til at leve usundt?* (tekst 2).
Diskuter synspunkterne.
- 3 Ironi i det offentlige rum**
Skriv en kronik om brugen af ironi i det offentlige rum.
Kronikken skal indeholde en redegørelse for synspunkterne og en karakteristik af argumentationsformen i *Den forkerte talsmand* (tekst 3).
Diskuter synspunkterne.
- 4 Computerspil og dannelse**
Skriv et essay om computerspil og dannelse.
Du skal i dit essay tage udgangspunkt i *Computerspil er vor tids medie-sorteper* (tekst 4) og overveje spillenes betydning for børns og unges dannelse.
- 5 Den jødiske hustru**
Skriv en litterær artikel om *Den jødiske hustru*.
Artiklen skal indeholde en analyse og fortolkning af *Den jødiske hustru* (tekst 5), hvor du bl.a. sammenligner hovedpersonens forskellige måder at kommunikere på i dialogerne.
Du skal endvidere komme ind på tekstens politiske undertoner.

Prøvemateriale, sæt 2

Tekster

1. Kjell Askildsen: *Jokeren*
2. Helge Kragh: *Naturvidenskab og værdier*
3. Karsten Wind Meyhoff og Andreas Harbsmeier: *En æstetisk fornyelse af journalistikken*
4. Inger Christensen: *Forgængelighed*
5. Henrik Nordbrandt: *Biler*
6. Lars Henriksen og Morten Mikkelsen: *Danskerne er fulde af sproglige fordomme*

Billeder

Side 10 Plakat fra filmen *AFR* instrueret af Morten Hartz Kaplers, 2007

Billede fra Mads Brüggers og Simon Juuls satiriske dokumentarfilm *Det røde Kapel*, 2006.

Opgaver

Du skal besvare én af opgaverne 1-5. Brug opgavens titel som overskrift for din besvarelse.

- 1 **Jokeren**
Skriv en litterær artikel om *Jokeren*.
Artiklen skal indeholde en analyse og fortolkning af *Jokeren* (tekst 1), hvor du bl.a. karakteriserer fortælleren.
Giv en genremæssig perspektivering.
- 2 **Naturvidenskab og værdier**
Skriv en kronik om naturvidenskab og værdier.
Kronikken skal indeholde en redegørelse for synspunkterne og en karakteristik af argumentationsformen i *Naturvidenskab og værdier* (tekst 2).
Diskuter tekstens opfattelse af naturvidenskabens ansvar.
- 3 **Fornyelse af journalistikken**
Skriv en kronik om fornyelse af journalistikken.
Kronikken skal indeholde en redegørelse for synspunkterne og en karakteristik af argumentationsformen i *En æstetisk fornyelse af journalistikken* (tekst 3).
Diskuter synspunkterne.
- 4 **Digte om døden**
Skriv en litterær artikel om *Forgængelighed* og *Biler*.
Artiklen skal indeholde en sammenlignende analyse og fortolkning af *Forgængelighed* (tekst 4) og *Biler* (tekst 5), hvor du bl.a. undersøger digtenes måde at fremstille døden på.
- 5 **Sproglig åbenhed og sproglige fordomme**
Skriv et essay om sproglig åbenhed og sproglige fordomme.
Du skal i dit essay tage udgangspunkt i *Danskerne er fulde af sproglige fordomme* (tekst 6) og bl.a. overveje, i hvilket omfang vi bedømmer hinanden ud fra sproglige fordomme.

Karakterstatistik 2010

Gennemsnittet i skriftlig dansk på stx er i 2010 en anelse højere end sidste år – og generelt lidt højere end det har været i dansk de seneste mange år (når man omregner fra gammel til ny skala). Samtidig er sidste års tendens med stigning i andelen af elever, der får topkarakter (10 og 12) i dansk fortsat i 2010. Der er stadig for få topkarakterer sammenlignet med den ønskede karakterfordeling, men det går den rigtige vej.

I tabellen nedenfor vises karakterfordelingen samlet for de to stx-prøver i skriftlig dansk.

Karakter	Antal	Procent
12	723	4.3
10	2721	16.2
7	5456	32.5
4	5415	32.2
02	2142	12.7
00	342	2.0
-3	9	0.1
Total	16808	100
Gennemsnit		6.0

Hovedparten af eleverne aflagde prøve d. 25/5-2010 (stx1), mens en mindre andel af eleverne aflagde prøve d. 26/5-2010 (stx2). Der er ikke store udsving i eksamensresultaterne de to dage. Som det fremgår på næste side, endte gennemsnittet ved stx1 på 6.0, mens gennemsnittet blev 5.9 på stx2.

Det er bemærkelsesværdigt, at fordelingen på de tre genrer i begge opgavesæt er meget jævn med knap 1/3 eller godt 1/3 til hver genre. I begge sæt vælger 30% at skrive en litterær artikel. Kronikken er den mest valgte i stx1, mens essayet er den mest valgte i stx2. Man ser desuden, at opgavetyper med få besvarelser har fået de højeste gennemsnit i begge opgavesæt.

Procentvis karakterfordeling på de enkelte opgaver i sæt 1

	1 Litt. Artikel	2 Kronik	3 Kronik	4 Essay	5 Litt. artikel
12	4.3	3.8	6.2	3.5	7.9
10	16.4	15.9	21.8	13.8	22.3
7	31.3	33.2	33.3	32.9	29.7
4	33.0	32.0	26.0	34.1	28.9
02	12.5	12.9	10.7	13.4	9.6
00	2.3	2.1	2.0	2.3	1.6
-3	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1
Gennemsnit	5.9	5.9	6.5	5.7	6.6
Valgt af (%)	19.9	29.1	7.3	34.6	9.1

Procentvis karakterfordeling på de enkelte opgaver i sæt 2

	1 Litt. Artikel	2 Kronik	3 Kronik	4 Litt. artikel	5 Essay
12	3.4	5.7	7.7	7.6	2.2
10	16.5	19.5	21.2	22.3	11.2
7	34.1	31.4	30.8	31.8	32.9
4	30.9	28.2	28.3	24.6	37.3
02	13.4	14.2	9.8	11.7	14.4
00	1.6	1.0	2.3	1.9	1.9
-3	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1
Gennemsnit	6.0	6.3	6.5	6.6	5.5
Valgt af (%)	24.0	17.0	13.3	6.1	39.6

Censorernes evaluering af de to prøvesæt

Censorerne er overordnet tilfredse med de to sæt. *Som helhed fungerede prøvesættet godt, gode tekster*, skriver en censor om sæt 1. Om sæt 2 skriver en anden censor: *Dette års studentereksamenssæt (2) rammer som helhed nogle interessante tekster og opgaver der er indbydende og fint tilgodeser de danskfaglige aspekter*. En tredje censor skriver om sæt 1: *Glimrende prøvesæt med tydelige opgaveformuleringer, der giver mulighed for både de gode og mindre gode skribenter*.

Enkelte censorer kommenterer, at der i begge sæt forekommer en kronikopgave, som tager udgangspunkt i en tekst og et emne, som ikke er snævert danskfagligt. Det danskfaglige kommer her ind i forbindelse med karakteristikken af argumentationsformen. I sæt 1 gælder det kronikken med overskriften *Det gode og det sunde liv* og i sæt 2 kronikken med overskriften *Naturvidenskab og værdier*. Kommentarerne til denne nyskabelse er positive. *Rigtig god argumentationsopgave. Interessant udtryk for bredde i det danskfaglige stofområde når retten til at leve usundt er omdrejningspunkt*, skriver en censor om opgave 2 i sæt 1. Om opgave 2 i sæt 2 skriver en anden censor: *Jeg synes det var et fint tiltag med en kronikopgave (Naturvidenskab og værdier), der kunne appellere til drenge og de ikke-humanistisk indrettede elever, bliv ved med dét*.

De positive overordnede kommentarer ændrer dog ikke på, at der er kommentarer til enkelte tekster og opgaver. Flere censorer kommenterer valg af tekst og emne for essayet i sæt 1, *Computerspil og dannelse*. Censorerne sammenligner tekst og især emne for essayet med tekster og emner for de to kronikopgaver og vurderer, at essayteksten især ved at inddrage computerspil har tiltrukket for mange elever. Opgaven opfattes af en censor som *en faldgrube for en større gruppe elever, især drenge, der egentlig ikke gider skrive dansk stil i det hele taget, men som kunne skrive en historie om alle de spil, de har været omkring*. En anden censor skriver: *Jeg havde foretrukket denne opgave ikke var med. Den lokker svage elever til at skrive en opgave de ikke magter*. Kommentarerne til denne opgave hænger også sammen med elevernes evne til at skrive essay. Mere om det i afsnittet om censorernes evaluering af besvarelsene.

I sæt 1 er der desuden kommentarer til manchetten til tekst 5, Bertolt Brecht: *Den jødiske hustru*. Her efterlyser flere censorer tydeligere oplysninger om tekstens genre, drama, da det viser sig, at for mange elever opfatter teksten som en novelle, og det giver anledning til unødvendige problemer.

Kronikken *Fornyelse af journalistikken* giver en censor anledning til at bemærke: *Pas på, at det ikke bliver en kliché, at der er en kronik om journalistiske tendenser. Jeg havde joket med eleverne om dette, og så kom den sørme igen*. Opgavekommissionen vil erindre denne udtalelse!

Endelig er der fra enkelte censorer bemærkninger til billedmaterialet, eller nærmere manglen på samme. En censor skriver om sæt 1: *Et godt stilesæt, synes jeg, men jeg savner noget mere billedmateriale*. Her synes at ligge et ønske om flere billeder, og billeder som tydeligere indgår som materiale til besvarelsen.

Censorernes evaluering af besvarelsene

Emnebehandlingen

Flere censorer bemærker, at der er fremgang at spore i forhold til tidligere år mht. elevernes evne til at afkode opgavernes krav og opfylde dem. En censor skriver: *I de opgaver, jeg læste, var langt de fleste elever i stand til at identificere og besvare de indbyggede delelementer. Dog overså et fåtal kravet om karakteristik af argumentationsformen i kronikopgaverne.*

Censorernes kommentarer til emnebehandlingen knytter sig i de fleste tilfælde til konkrete opgaver. I den litterære artikel *De gales hjem* i sæt 1 og *Jokeren* i sæt 2 er der i opgaven et krav om en genremæssig perspektivering. Flere censorer gør opmærksom på, at dette krav har voldt en del problemer. *Især perspektiveringskravet sætter skribenterne på en hård prøve; nogle klarer det rigtig godt og andre går galt i byen.* En anden censor nævner i forlængelse heraf, at *flere elever tydeligvis [var] usikre på, hvad der skulle forstås ved "genremæssig perspektivering"*. Tilsvarende skriver en censor: *Overraskende få elever kan få noget ud af kravet om genreperspektivering i opgave 1. Det fremstår, som om der generelt på skolerne skal strammes op omkring genrebevidstheden. Her synes at være et område, som der skal gøres mere ved i den daglige undervisning.* Genrekendskab i forhold til analysearbejdet med tekster hænger i øvrigt fint sammen med genrebevidsthed i forhold til egen skrivning i det skriftlige arbejde.

Essayopgaverne i de to sæt skal også i anden sammenhæng kommenteres, men her i forbindelse med selve emnebehandlingen. I sæt 1 er emnet *Computerspil og dannelse*, og her har første del af emnet for mange elever tydeligvis været mere bekendt og mere interessant end anden del. En del censorer mere end antyder, at eleverne tilsyneladende ikke har kendskab til et dannelsesbegreb, og det er jo tankevækkende. En censor skriver: *I opgave 4 (Computerspil og dannelse) var det ikke alle elever, der havde tilstrækkelig fokus på "dannelse", men skrev meget om deres egne erfaringer med computerspil.* En anden censor skriver: *Essayopgaven om computerspil og dannelse er godt tænkt. Og Walterteksten er også et godt oplæg. Men desværre ved studenterne noget mere om computerspil end om dannelse. Det giver ofte en betydelig skævhed og manglende dialektik.*

I sæt 2 er essayets emne *Sproglig åbenhed og sproglige fordomme*. Her synes problemet dels at være, at en række elever har haft vanskeligt ved at frigøre sig fra teksten, dels at fastholde i egen fremstilling at der er fokus på sproglige fordomme og ikke fordomme i al almindelighed. *De fleste glider ret hurtigt over i at skrive om fordomme generelt og glemmer alt om det sproglige. Samtidig er der det problem i begrebet "sproglig åbenhed og sproglige fordomme" at det kalder på moraliserende sniksnak om at vi også burde lade være med at være så fordomsfulde, men i stedet være åbne.*

Fælles for kommentarerne til emnebehandlingen i essayet i de to sæt er således, at for mange elever ikke i tilstrækkelig grad gør sig klart, hvad emnet er, og hvilke krav der er til fokus for fremstillingen. Den større frihed til selv at sætte dagsordenen i essayet forveksles med en slags "frit valg på alle hylder" for, hvad der udvælges i fremstillingen.

Censorernes kommentarer til formidlingsbevidstheden i besvarelsene og dermed elevernes evne til at formidle i de tre skrivegenrer vil blive behandlet i et særskilt afsnit nedenfor.

Inddragelse af danskfaglig viden og metode

Censorerne hæfter sig overordnet ved, at eleverne er blevet bedre til at inddrage danskfaglig viden og metode i deres besvarelses. *Det er tydeligt at eleverne er blevet bedre til at anvende de danskfaglige begreber og metoder,* skriver en censor, og flere nævner, at der i besvarelsene optræder flere danskfaglige begreber end tidligere.

Om elevernes kronikbesvarelser skriver en censor: *Mange laver gode undersøgelser af argumentationsformen i de to kronikker. De har tydeligvis arbejdet godt og systematisk med retoriske appelformer, argumentationsteknik etc.* Sidste år skrev mange censorer, at eleverne ofte overså kravet om en karakteristik af argumentationsformen i deres besvarelser. På dette område er der altså tydelige forbedringer i år. Men der er også censorbemærkninger til, at der er stor spredning i kronikbesvarelserne, og spredningen falder i nogle tilfælde klassevis. En censor bemærker: *Det er åbenbart ikke alle klasser, der har arbejdet med argumentation. Jeg havde et helt classesæt, hvor ikke en eneste elev nævner appelformerne...* Om spredningen i besvarelserne bemærker en anden censor: *Karakteristikken af argumentationen er svær for mange, og det er her fårene virkelig skilles fra bukkene.* Trods disse forbehold er det dog vigtigt at understrege, at der i årets besvarelser er tydelige forbedringer. Først og fremmest har flere elever været opmærksomme på opgavens krav og har forsøgt at honorere dem. Censorerne hæfter sig nu ved elevernes evne til at integrere karakteristikken af argumentationen i den samlede kronik, så denne karakteristik ikke står som et løsrevet afsnit. En censor formulerer det således: *I kronikopgaverne er prøvestenen den danskfaglige karakteristik af argumenterne – her halter det noget, idet langt de fleste bliver stående ved appelformerne og egentlig ikke får karakteriseret argumentationen yderligere.*

Besvarelserne af de litterære artikler viser ligeledes, at eleverne har en danskfaglig viden og metode. Men denne viden har ofte et noget udvendigt eller påklistret præg. En censor skriver: *Generelt er elevernes faglige niveau fint – de anvender danskfaglige begreber, men det er ikke altid, at eleverne kan se den analytiske relevans af at benytte disse begreber. De anvendes ofte, fordi de ved, at de skal, med betydningen af at det er eksempelvis en jeg-fortæller kommer ikke frem.* En anden censor skriver: *Der er generelt problemer med at få danskfaglig viden integreret i de litterære artikler. Ofte er det noget der skal overstås, som lires af, i øvrigt med mange fejl, der vidner om manglende forståelse af de anvendte begreber.*

Den overordnede tendens i censorernes bemærkninger til elevernes evne til at inddrage danskfaglig viden og metode er således, at mange elever faktisk har denne viden, men den er ofte noget overfladisk og noget udvendigt. Noget tyder på, at der i den daglige undervisning kan lægges større vægt på dette aspekt. Samtidig må det understreges, at evnen til frugtbart at anvende danskfaglig viden og metode jo er et af vurderingskriterierne og netop er med til at karakterisere den gode besvarelse i forhold til den mindre vellykkede.

Skriftlig fremstilling

Censorernes kommentarer til den skriftlige fremstilling er ret kortfattede. Også i år er der kommentarer til besvarelsernes længde. *Det er fortsat et problem, at ganske mange skriver kort eller meget kort,* skriver en censor.

Censorerne udtaler sig ikke entydigt om, hvordan eleverne udtrykker sig skriftligt. Udtalelserne svinger fra en overvejende positiv opfattelse af elevernes udtryksfærdigheder over en understregning af, at billedet er meget sammensat til nogle mere kritiske udtalelser. Det hører med til dette sammensatte billede, at censorerne fokuserer på forskellige sider af elevernes udtryksfærdigheder. Her følger citater, som dækker de tre standpunkter:

- *Visse elementære færdigheder synes i bedring: Sætningsafgrænsning volder tilsyneladende færre problemer end for få år siden. Ordforrådet virker generelt større*
- *En del vaklen i grammatikken, og kommatering er et problem for mange. Men der er sandelig også eksempler på vellykket leg med sproget.*
- *Elevernes udtryksfærdighed er forbavsende forskellig fra klasse til klasse. Hele klasser kan skrive næsten fejlfrit og med stor autoritet og selvsikkerhed. I andre klasser kan størstedelen skrive ubehjælpeligt og med voldsomt mange fejl. Her er der også tale om en høj grad af sjuusk (fx glemte ord).*
- *Stor variation i elevernes udtryksfærdighed.(...) Generelt udtrykker eleverne sig dog nuanceret og forståeligt, men sjældent helt korrekt.*

- *Der findes mange dårligt formulerede og usammenhængende besvarelser, hvor løsrevne sætninger og afsnit dominerer. Her mangler evnen til overblik og disposition samt evnen til at skabe overgange mellem afsnittene og progression i opgaverne. På dette punkt bør der sættes ind i undervisningen.*

Ingen censorer skriver, at eleverne er blevet dårligere til at udtrykke sig skriftligt. Kommentarerne til konkrete fejltyper tyder på at billedet er uændret – eventuelt med tendens til bedring. Kommasituationen er fortsat kaotisk. Og som det fremgår af ovenstående citater ligger problemerne omkring elevernes skriftlige fremstilling måske først og fremmest i evnen til at overskue egen fremstilling både sprogligt og indholdsmæssigt og i forlængelse heraf at skabe sproglige overgange.

Formidlingsbevidstheden i besvarelserne

I år er censorerne eksplicit blevet bedt om at kommentere elevernes formidlingsbevidsthed. Skrivegenrerne er nu rimeligt indarbejdet hos lærerne, og spørgsmålet er så, i hvor høj grad eleverne er i stand til at formidle med sans for modtageren og den valgte genre.

Censorernes kommentarer er overvejende positive. Her nogle eksempler:

- *Jeg synes faktisk eleverne bliver bedre og bedre til at overholde genrerne.*
- *Der demonstreres større sikkerhed i genreskrivning end de to foregående år.*
- *De fleste besvarelser bærer præg af, at der arbejdes solidt med genrerens karakteristika rundt omkring. Det kniber mest med essaygenren.*
- *Umiddelbart ser det ud til at genrebevidstheden er blevet udviklet igennem de seneste år. Flere medtænker modtager og medie /genre og forsøger en formidling der rækker ud over dansklæreren som læser. Men der er stadig en del genformuleringer af opgaveformuleringen som indledning og mange indforståede henvisninger. (...) Den litterære artikel volder mest vanskelighed ved modtagerrettet formidling. Den intenderede læser synes diffus i besvarelserne og kan derfor afstedkomme ufokuserede analyser og fortolkninger.*

En censor understreger det sammensatte billede, besvarelserne har givet: *Det er nemt at finde eksempler på kedelige eller intetsigende indledninger og hovlamme afslutninger. Der er eksempler på indforståede indledninger, hvor præsentationen af teksterne, der indgår i besvarelsen, er mangelfuld. Men det er også nemt at finde eksempler på genrespecifikke indledninger, der anlægger fokus, og pointerede eller konkluderende afslutninger.*

En anden censor bemærker, at mange elever har vanskeligt ved at fastholde et fokus på genren: *De fleste elever er bevidste om, at de er i gang med at skrive kronik, artikel eller essay i starten af stilen, men glemmer det desværre for hurtigt. Tilsyneladende springes det forberedende arbejde i stilskrivning over: Disponering, mindmapping, fokuspunkter osv. Eleverne lader sig rive med og glemmer udgangspunktet.*

En af de mest kritiske censorer skriver: *Eleverne er som helhed ikke særlig optagede af, hvem de skriver til, hvilket kommer til udtryk i, at der ofte skrives indforstået og uden tilstrækkelig dokumentation, hvilket selvfølgelig giver flest problemer i forbindelse med de litterære artikler.*

Det er i år påfaldende, at besvarelserne af essayopgaverne får rigtig mange kritiske bemærkninger. Nogle kritikpunkter har tidligere været nævnt: Censorerne mener, at for mange elever er blevet tiltrukket af essayopgaven i de to sæt, også elever, som ikke er i stand til at opfylde de krav til undersøgelse og refleksion, som genren stiller. Censorerne bemærker ligeledes, at for mange elever ikke læser kravene i opgaven grundigt nok og i for høj grad betragter essayopgaven som fristil. Endelig er der en række kommentarer til elevernes formidlingsbevidsthed i forbindelse med essaygenren – her nogle eksempler:

- *Essayformen volder mange skribenter problemer. Helt private oplevelser og iagttagelser fylder meget, og tekst 4 bruges af mange sporadisk og ofte uden klar henvisning. (Computerspil og dannelse)*

- *Om essaygenren: Eleverne forstår simpelthen ikke denne genre. Vi får en redegørelse for teksten og hvis man er heldig lidt diskussion. Der er ingen "afsøgning", "undersøgelse" eller "refleksion" over besvarelsene. (Sproglig åbenhed og sproglige fordomme)*
- *Der er stadig store problemer med at skrive essays. Det bliver næsten hver gang til en slags kommenteringsstil (referat/citater fra teksten + kommentarer hertil) i stedet for et essay. Det falder næsten altid i klumper: Enten har en klasse lært at skrive essays, eller også har de ikke! (Sproglig åbenhed og sproglige fordomme)*

Som det fremgår, tegner der sig et sammensat billede af elevernes formidlingsbevidsthed. Tendensen i censorernes overordnede bemærkninger er, at elevernes genrebevidsthed er blevet bedre, og de formidler med større bevidsthed om, hvem de har som intenderet modtager. Der er fortsat et arbejde at gøre – men det går fremad i forhold til de tidligere år. Denne overordnede tendens i censorernes bemærkninger imødegås især af kommentarerne til formidlingsbevidstheden i forbindelse med elevernes essayskrivning. Essayet er nok den genre der, sammenlignet med kronikken og den litterære artikel, stiller flest krav til skribenten. Her er i særlig grad brug for et sprogligt overskud, evne til at abstrahere og tilføje nye tanker og til at disponere, hvis formidlingen skal lykkes. Det kræver træning i det daglige, og måske også at læreren i sidste del af danskforløbet tydeligt præciserer de forventninger, der er til skribenten, når skrivegenren er essay.

Råd og vink til den daglige undervisning

Mens de foregående afsnit evaluerer årets eksamensopgaver og -besvarelser, peger dette afsnit frem mod den daglige undervisning for alle dansklærere og giver gode råd til, hvordan elevernes skriftlige produkter kan kvalificeres. Store dele af nedenstående er identisk med råd og vink fra den tilsvarende rapport fra 2009.

Kommentarer og bemærkninger kan samles i seks punkter, som dansklærerne opfordres til at tage op i undervisningen:

- at bruge danskfaglig viden og fagets metoder hensigtsmæssigt
- at formidle genrebevidst
- at være kritisk korrekturlæser på eget produkt
- at skrive sammenhængende
- at skrive udtømmende

Anvendelse af danskfaglig viden og fagets grundlæggende metoder

I virkeligheden hører dette punkt sammen med formidlingsbevidstheden, som bliver behandlet i det følgende, men punktet skal alligevel have et par selvstændige bemærkninger. Problemerne samler sig om bevidstløs anvendelse af håndbøgernes oplysninger og om lige så bevidstløse iagttagelser i den analytiske tilgang til materialet. Overordnet drejer det sig om, at eleverne hele tiden er bevidste om, at viden, oplysninger og iagttagelser skal anvendes. Viden fra håndbøger skal relateres til den sammenhæng, som besvarelsen etablerer, så det for læseren fremstår som naturligt og udvidende for fremstillingen, at der gives perspektiverende oplysninger. Iagttagelser i en tekst skal uddybe og konkretisere, hvad der i øvrigt lægges vægt på i fremstillingen, hvad enten der er tale om en analyse eller en redegørelse. Der må aldrig være tale om, at læseren skal gætte sig frem til, hvad citater eller mere løsrevne iagttagelser skal bruges til, eller hvad de skal dokumentere.

Censorerne peger på, at der er behov for i den daglige undervisning at fokusere på, hvordan viden, og især viden fra litteraturhistorier og tilsvarende håndbøger, kan udnyttes perspektiverende i arbejdet med analyse og fortolkning af tekster i den litterære artikel. I det daglige arbejde med analyse og fortolkning må mulige perspektiveringer inddrages. Små skriveøvelser eller gruppearbejder med fremlæggelse kan, i forbindelse med undervisningen, hvor litterære tekster bliver analyseret og fortolket, træne eleverne i at finde netop den vinkel på den fælles baggrundsviden, som for læseren eller tilhøreren vil være spændende og udvidende for forståelsen af en given tekst. Eller eleverne kan få den bundne opgave at sætte dagens tekst ind i en given perspektiverende sammenhæng, som fx kan være genre eller periode. Øvelsen består her i at sikre sammenhængen mellem fokuspunkterne for analysen og fortolkningen og den efterfølgende perspektivering.

Genrebevidst formidling

En række problemer i forbindelse med besvarelserne af opgaverne kan samles under overskriften genrebevidst formidling, der er en helt central del af den skriftlige prøve.

Genrerne litterær artikel, kronik og essay fungerer først, hvis de ses som mulige realiseringer af en række fremstillingsformer formidlet, så en læser kan være interesseret i at involvere sig i teksten. Analyse, fortolkning og perspektivering får sin læserrettede funktion i den litterære artikel. Redegørelse for et materiale og diskussion kan for læseren blive interessant, når fremstillingen formidles i kronikkens form, og overvejelser og refleksioner over et emne finder for læseren sin fokuserede og interessante form i essayet. Eleverne skal vide, at genrerne kan ses som en overordnet markering af, at besvarelsen skal rettes mod en læser i det offentlige rum.

Den manglende formidlingsbevidsthed viser sig bl.a. som problemer med indledning og afrunding, manglende eller dårligt fungerende overgange, manglende fokus og rød tråd i fremstillingen, uhensigtsmæssig brug af baggrundsoplysninger.

Censorerne gør i år opmærksom på, at genrerne synes at være bedre indarbejdede i elevernes besvarelser. Men der er stadig behov at konkretisere for eleverne, hvad det betyder at formidle i de tre genrer for en alment orienteret eller litterært interesseret læser. På EMU findes et fint og inspirerende materiale til hele den skriftlige dimension i faget, og i særdeleshed til en progression frem mod en genrebevidst formidling, som eleven forventes at kunne beherske i eksamenssituationen. Vejene til i den daglige undervisning at gøre eleverne mere bevidste om hele den faglige formidling er naturligvis mange. Her skal kun peges på få eksempler.

At visualisere læseren

En mulig vej til at forbedre formidlingen er at bede eleverne om helt konkret at se læseren for sig og overveje, hvordan denne læser vil reagere. Og denne læser skal være til stede for eleven i hele skriveprocessen. Klare forestillinger om læseren kan give svar på, hvad indledningen kan og bør indeholde, for her skal læseren gøres interesseret og føres ind i hele fremstillingen.

Klare tanker om læseren og genren giver også svar på, hvilke baggrundsoplysninger skribenten skal medtage – nemlig kun de nødvendige, for læserens interesse for selve emnet og fremstillingen skal fastholdes. De fornødne oplysninger om forfatter, titel og indhold skal gives, men for læseren er det nok så interessant kort at få motivation, hvorfor teksten inddrages og behandles. Det er for læseren uinteressant, at der er tale om et krav i opgaveformuleringen, for besvarelsen skal kunne hvile i sig selv set fra læserens synspunkt. Læserens nærvær i forbindelse med formidlingen betyder desuden, at det ikke blot er naturligt at citere for at få belæg for en udtalelse, men også at skribenten forklarer, hvad læseren skal lægge mærke til i citatet.

Skriver man mere formidlende med læseren for sit indre blik, skriver man også automatisk med mere dybde og perspektiv, simpelthen fordi man vil noget med det, man skriver. Noget er vigtigere end andet, og der er en grund til, at man vil belemre læseren med netop dette emne og med denne tekst. Det udløser automatisk en perspektivering af emnet, så det ikke fremstår isoleret, men som del af en kontekst, en udvikling eller en problemstilling, som er vigtig for læseren. Det er dette perspektiv, der skal fange læserens opmærksomhed og holde ham fast, og som løfter besvarelsen op over det kedsommelige og får den til at fungere.

Med et klarere fokus får besvarelsen også en tydeligere rød tråd. Fastholder man dette fokus fra indledning til afslutning, og hjælper man læseren ved at tydeliggøre overgangene fra det ene delemne til det næste, får man en besvarelse, der hænger sammen og kommunikerer. En afrunding eller konklusion, afhængig af hvilken genre der er tale om, bliver ligeledes helt naturlig, for læseren skal følges til dørs, og skribenten må sikre sig, at de centrale tanker er ført til ende.

At benytte forbilleder i undervisningen

En anden vej til at skærpe elevernes genrebevidsthed er at gå til trænede skribenters produkter og lære af formidling, virkemidler og sprog hos de professionelle. En del af virkelighedens essays, kronikker og litterære artikler ligger tæt op ad den skriftlige prøves skrivegenrer, og disse tekster kan inddrages i undervisningen, hvor man bl.a. kan fokusere på indledninger, afslutninger og overgange. I kronikker og litterære artikler benyttes ofte under- og mellemrubrikker, som understøtter teksternes fokus, og virkelighedens eksempler kan give oplæg til elevernes eget arbejde med at skrive under- og mellemrubrikker i egne kronikker eller litterære artikler, så fokus bliver understøttet. Det er på ingen måde obligatorisk at benytte under- og mellemrubrikker i de to genrer, men de er værd at afprøve for eleverne, eventuelt sammen med en opstilling i spalter, fordi eleverne rent grafisk bliver mindet om tekstens fokus via rubrikker, og om at selve formidlingen er rettet mod en læser.

De trænede skribenters disponering af stoffet kan undersøges, ligesom fokus for fremstillingen og hvilke sproglige virkemidler, der er benyttet for at markere fokus og en rød tråd, er værd at analysere.

Censorerne vurderer, at elevernes genrebevidsthed i årets besvarelser er blevet bedre end sidste år, men der er stadig behov for fokus på dette centrale punkt.

Korrekturlæsning af den færdige besvarelse

Fejltyperne i elevbesvarelserne er de samme som tidligere ifølge censorerne, men sjuskefejl synes at være et stigende problem i besvarelserne, og censorerne undrer sig over, at eleverne ikke udnytter stavekontrollen bedre. Der skal naturligvis arbejdes bredt med at udvikle et sikkert, levende og korrekt skriftsprog gennem de tre gymnasieår, men årets censorkommentarer tyder på, at der også er grund til at arbejde meget pragmatisk med sproget, fx ved at lave øvelser, hvor eleverne skal rette sprogsfejl ud fra de markeringer, som stavekontrollen foretager. Øvelserne kan tage udgangspunkt i elevens eget produkt eller i andres. Det væsentlige er at træne eleverne i at finde korrekte sproglige alternativer til det, som stavekontrollen markerer som fejl. Stavekontrollen fanger naturligvis ikke alle fejl, men i en række tilfælde kunne den færdige besvarelse forbedres væsentligt, hvis blot disse fejl blev rettet.

Alle dansklærere fortæller deres elever, at de skal læse korrektur på det færdige produkt, så der er intet nyt i at minde om dette punkt. Men det ser ud til, at koder og forkortelser fra SMS-sprog og chat er ved at præge nogle elevers sprog, så der er god grund til at insistere ekstra meget på, at eleverne kritisk gennemlæser deres besvarelse, så de fokuserer på et udfoldet og korrekt sprog. Kunne en mulighed være, at man som dansklærer siger, at man ikke vil modtage en besvarelse, før eleven positivt bekræfter, at der er læst korrektur? Eleverne er selv meget kritiske over for andres sproglige fejl og er meget hurtige til at få øje på dem. Spørgsmålet er, hvordan vi som lærere kan træne eleverne til at have samme kritiske blik for deres eget produkt. I den forbindelse gælder alle kneb vel.

Sammenhængende fremstilling

Årets censorkommentarer peger på, at der er grund til i den daglige undervisning at have fokus på arbejdet med den sammenhængende og klart strukturerede fremstilling. Det gælder her elevernes opmærksomhed på koblingen mellem sprog, form og indhold. Fra det mundtlige arbejde med sprog har eleverne en viden og et begrebsapparat. Det gælder tilsyneladende om at få eleverne til også i deres egen tekstproduktion at udnytte deres viden om, hvordan der sprogligt skabes overordnet sammenhæng, kohærens, i en tekst, og hvordan de med ret enkle sproglige midler kan skabe sammenhæng, kohæesion, i den enkelte sætning, som understøtter den overordnede sammenhæng.

En udtømmende besvarelse

Påfaldende mange censorer kommenterer i år de mange ret overfladiske besvarelser. Der er her tale om besvarelser, som nok behandler det, som opgaven stiller krav om, men i en meget kortfattet og overfladisk form. Vi har aldrig i dansk nævnt et passende sidetal for en besvarelse, og det sker heller ikke her. Men meget tyder på, at lærerne med fordel kan understrege over for eleverne, at der er forventninger om, at en besvarelse til studentereksamen indeholder en udfoldet tankegang og en nuanceret behandling af den stillede opgave, og kun den geniale skribent kan gennemføre dette på et par sider. Det er nok værd at minde eleverne om, at der til studentereksamen i dansk er en forventning om, at de ikke blot besvarer den stillede opgave, men også tænker på at udfolde og nuancere tankegangen for læseren.